

Institucionální záruky veřejné kontroly médií a svobody projevu

Seminář s názvem „Institucionální záruky veřejné kontroly médií a svobody projevu“ se uskutečnil dne 23. února 2001 v Praze. Organizátorem semináře byl Český helsinský výbor (dále jen ČHV) a podpořila jej – podobně jako některé jiné aktivity ČHV – Fordova nadace. Program semináře byl koncipován jako pohled na nedávné události v České televizi a některé jejich souvislosti očima odborníků, zastupujících několik společensko-vědních oborů.

Prvním vystupující – Jiří Příbáň z pražské Právnické fakulty – ve svém příspěvku s názvem „Česká televize a cynický legalismus“ hovořil o kultuře tzv. cynického legalismu, jež je příznačná pro všechny postkomunistické země. Tento fenomén spočívá ve lpění na dodržování platných zákonů za všech okolností. J. Příbáň proti tomuto tvrzení postavil tezi, že součástí každého právního státu a liberální demokracie je právo na občanskou neposlušnost. Odvolal se přitom na kampaně v USA, konkrétně na kampaň vedenou Martinem Lutherem Kingem, a jejich význam pro formování celého nejen amerického politického a ústavního systému. Dále klasifikoval konflikt v ČT jako konflikt nikoli právní, ale navýsost politický. Hovořil přitom o prohřešcích, kterých se dopustily všechny strany konfliktu: stávkující, kteří oslabili některé principy právního státu a politizaci ČT (pozváním politiků na půdu veřejnoprávní televize), ale zejména zákonodárci (politici) porušením litery zákona o ČT, konkrétně preferováním principu loajality a stranické příslušnosti nad odborností a nezávislostí. To vše vedlo na jedné straně k vážnému narušení demokracie, na straně druhé šlo o první polistopadový otevřený protest proti vládě v nejširším slova smyslu (tj. proti všem třem státním mocím), který bude mít v podstatě pozitivní dopad na vnímání vztahu občan – stát.

Předsedkyně pořádajícího ČHV a pedagožka Fakulty humanitních studií UK Hana Havelková nazvala svůj příspěvek „Veřejnost, politické strany a média“. Šlo o zamýšlení se nad klíčovým pojmem veřejnost a vývojem chápání tohoto fenoménu. PhDr. Havelková v této souvislosti hovořila o Taylorově tezi o sekulárnosti, metatopičnosti, mimopolitičnosti současné veřejnosti (společnosti), která si žádá existenci médií, jež jsou prostředkem horizontální komunikace. Dále o potřebě organizací, spolků a politických stran, které tvoří občanskou společnost, negativěch moderní společnosti, roli zájmů v politickém systému, Habermasově tezi o interní demokracii v politických stranách apod.

Posledním příspěvkem dopoledního bloku bylo vystoupení vedoucí katedry žurnalistiky FSV UK Barbory Osvaldové s názvem „Česká televize – věc veřejná“. PhDr. Osvaldová vystupovala především ze své pozice předsedkyně Komise pro etiku Syndikátu novinářů ČR, který se zabýval porušováním etických pravidel v průběhu tzv. televizní krize. V konečném vyjádření tato komise konstatuje, že obě strany sporu porušily v několika bodech Etický kodex Syndikátu (vzbouření redaktorů stejně jako tým oficiálního zpravodajství např. porušili povinnost dbát na rozlišování faktů od osobních názorů, povinnost neodchylovat se věcně od pravdy ani v komentáři z důvodu zaujatosti či povinnost vyloučit všechny činnosti, které by je mohly kompromitovat nebo vést ke konfliktu zájmů apod.). Komise pro etiku také doporučila, aby veřejnoprávní televize přijala „pravidla upravující vztah managementu a redakcí a pravidla redakční nezávislosti (včetně klauzule svědomí)“.

Po krátké přestávce nejprve promluvil mediální odborník Milan Šmíd (katedra žurnalistiky FSV UK), a to na téma „Plusy a minusy novely zákona o ČT z pohledu vysílatele“. V úvodu svého vystoupení hovořil o nemožnosti normativního vymezení veřejnoprávnosti, dále konstatoval, že veřejnoprávní média budou

vždy navýsost politická, neboť jsou výsledkem rozhodnutí politické reprezentace zříditi instituci, kterou považují za nenahraditelnou soukromou iniciativou (vč. zákonného vymezení postavení, poslání, financování a kontroly). Pozitivem novelizovaného zákona o ČT (původní zákon č. 483/1991 Sb., novela zákon č. 39/2001 Sb.) je dle M. Šmída preciznější specifikace veřejné služby a drobné vylepšení formy nominace do Rady ČT, nicméně jednoznačně převažují negativa. Sem patří nevyjasněnost, co vlastně Rada ČT je (dozorčí, kontrolní nebo správní orgán?), problematická nezávislost Rady, otázka začlenění Kodexu ČT přímo do zákona atd.

T. Čebišová z katedry správního práva a správní vědy PF UK ve svém kratším příspěvku definovala postavení Rady ČT jako tzv. independent board (tj. jedné z kategorií veřejné správy). Při vědomí této klasifikace pak hodnotila konkrétní počínání Rady ČT při volbě nového generálního ředitele v prosinci 2000 jako porušení několika ustanovení doporučení Rady Evropy, jehož je ČR signatářem.

Redaktor MF Dnes Milan Kruml poté přednesl příspěvek s názvem „Pozice televizí veřejné služby v mediálním systému v evropských zemích“, ve kterém v krátkosti srovnal některé rysy veřejnoprávních TV v západní a východní Evropě. Dospěl k názoru, že zatímco veřejnoprávní televize v západní Evropě jsou nositelem technického pokroku (digitalizace vysílání, on-line TV) a postupně expandují do komerčních aktivit, což se snaží některé komerční televize omezit, pak ve východní Evropě tyto televize hledají svoji tvář a jsou naprosto nesebevědomé. Dále vyjádřil názor, že krize v ČT byla nevyhnutelná a že události z přelomu roku byly pouze první fází, neboť problém postavení ČT zdaleka nebyl vyřešen.

Poslední příspěvek s názvem „Svoboda projevu, její kvalita a praxe v ČR a v zahraničí“ přednesl Petr Smolík (katedra občanského práva PF UK a Oddělení právních analýz ČHV). P. Smolík hovořil o otázce konfliktu svobody projevu a jiných osobních práv, dále o právní ochraně svobody slova v ČR, postojů české justice k tomuto problému. V další části vystoupení se soustředil na novelizovaný zákon o ČT, konkrétně kritizoval volbu Rady ČT pouze Poslaneckou sněmovnou a opět začlenění Kodexu přímo do zákona, které může přinést ohrožení svobody projevu ve formě pracovně-právních sankcí.

Poté se rozhořela poměrně vášnivá diskuse, které se zúčastnili jak přednášející, tak přítomní poslanci – členové Stálé komise pro sdělovací prostředky. V této diskusi se hovořilo jak o tématech nadčasových (záruky svobody projevu, postavení veřejnoprávní televize, její financování a kontrola ...), tak o jednotlivých právních, politických, sociologických a etických aspektech nedávné krize v ČT, jakož i o slabinách novelizovaného zákona o ČT. Podobně jako mnoho jiných debat ani tato diskuse neskončila konsensem, neboť se ukázala značná, dá se říci principiální, odlišnost názorů jednotlivých účastníků, a to daná nejen tím, zda se jednalo o akademika nebo politika. S mnoha výhradami poslanců vůči některým vystoupením totiž souhlasili také někteří z autorů hlavních referátů. Je jen škoda, že si na tento seminář nenašlo cestu více zástupců humanitních věd, a jak už bývá zvykem ani novinářů. Druhým problémem pak byla skutečnost, že se někteří společensko-vědní odborníci ve svých příspěvcích i následné diskusi nedokázali oprostit od jistých klišé (resp. „prokázaných“ faktů), které celou krizi v ČT opřádají.

Ladislav Mrklas